

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

МІШЕДЧЕНКО ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА

УДК 378.147:78:373.3

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ**

13. 00. 02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Ніжинському державному педагогічному університеті імені Миколи Гоголя, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

РОСТОВСЬКИЙ Олександр Якович,

Ніжинський державний педагогічний
університет імені Миколи Гоголя,
завідувач кафедри музичної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор

АФАНАСЬЄВ Юрій Львович,

Київський національний університет культури
і мистецтва, Інститут культури,
директор;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ХЛЄБНИКОВА Людмила Олександрівна,

Інститут проблем виховання,
старший науковий співробітник
лабораторії естетичного виховання

Провідна установа: Вінницький державний педагогічний

університет імені М.Коцюбинського,
кафедра педагогіки, Міністерство
освіти і науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться “14” травня 2002 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 26.053.08. у Національному педагогічному університеті імені
М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “5” квітня 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Т.М. Завадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вища педагогічна школа покликана забезпечувати підготовку вчителя, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, готового творчо працювати в освітніх закладах різного типу, здатного розвивати особистість учня. Актуальність цього завдання підвищується у зв'язку з реформуванням загальної середньої освіти відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту” і прийняттям “Державного стандарту початкової загальної освіти” (листопад 2000 р.), який передбачає реалізацію принципу гуманізації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, визнання її самобутності й самоцінності, формування компетентності учня як загальної здатності до суспільної діяльності на основі знань, досвіду, системи цінностей, здібностей, набутих у процесі навчання. У цьому зв'язку дедалі більшого значення набуває культурологічний підхід до підготовки студентів педагогічних вузів. Поняття культури входить до системи професійно значущих якостей особистості й дає підстави говорити про педагогічну культуру, що охоплює характеристики технологічної майстерності й багатства внутрішнього світу майбутнього вчителя.

Проблема розвитку педагогічної культури вчителя привертала й продовжує привертати увагу багатьох педагогів (В.І.Бондар, О.О.Вербицький, І.А.Зязюн, І.Ф.Кривонос, А.С.Макаренко, О.Г.Мороз, В.О.Сухомлинський, О.В.Сухомлинська, В.О.Сластьонін, Н.М.Тарасевич, М.Д.Ярмаченко та ін.). Вчені підкреслюють, що професійна культура вчителя не виникає сама по собі, вона формується й розвивається у спеціально організованій навчально-педагогічній діяльності. У педагогічній літературі питання формування музичної культури вчителя, а також його художніх і музично-естетичних потреб, здатності до оцінної діяльності, висвітлено в працях Е.Б.Абдулліна, Ю.Б.Алієва, Л.Г.Арчажнікової, Б.А.Бриліна, М.М.Букача, В.Г.Бутенка, В.І.Дряпки, Д.Б.Кабалевського, Л.Г.Коваль, О.М.Олексюк, Г.М.Падалки, Л.О.Рапацької, А.М.Растригіної, О.Я.Ростовського, О.П.Рудницької, Л.О.Хлебнікової, А.Б.Щербо, О.П.Щолокової та інших. Але у них йдеться здебільшого про підготовку вчителя на музичних факультетах педагогічних вузів. Значно менше розглядаються ці питання стосовно педагогічних факультетів. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і музики присвячено багато досліджень. У них висвітлюються питання художнього виховання майбутніх учителів початкових класів і музики (Г.П.Нестеренко), музично-естетичної підготовки учителів початкових класів (З.П.Яропуд), психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до організації музично-пізнавальної діяльності учнів початкової школи (В.В.Федорчук), формування їх музичної культури (А.М.Гордійчук), професійно-педагогічного інтересу до музичної народної творчості (С.В.Чабан), самоосвітньої діяльності студентів у вищих закладах педагогічної освіти (С.А.Барановська). Однак проблема формування музично-педагогічної культури вчителів початкових класів досліджена недостатньо.

Вивчення досвіду роботи педагогічних факультетів виявляє багато недоліків, пов'язаних, насамперед, з механічним перенесенням до їхніх навчальних планів основних позицій навчальних планів музичних факультетів. Це призвело до

перевантаження навчального процесу, неврахування можливостей студентів, які мають здебільшого слабкішу початкову музичну підготовку або й зовсім її не мають. Внаслідок цього професійне навчання майбутнього вчителя музики на педагогічних факультетах пов'язане з доданням складних проблем як теоретичного, так і практичного рівня. На наш погляд, ці факультети поки що не досягають головного - не формують достатньої музично-педагогічної культури майбутніх учителів, адже саме цій меті повинен підпорядковуватись увесь навчальний процес. Таким чином, актуальність проблеми, її недостатнє висвітлення у наукових працях, потреба педагогічних факультетів у подібних дослідженнях, визначили тему дисертації - **"Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя й виконувалось у межах наукової комплексної програми досліджень кафедри музичної педагогіки "Науково-методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів музики".

Об'єкт дослідження - процес професійної підготовки майбутніх учителів музики початкових класів у вищих закладах освіти.

Предмет дослідження – особливості, зміст та методи формування музично-педагогічної культури студентів педагогічних факультетів.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів.

В основу даного дисертаційного дослідження було покладено **гіпотезу**, згідно якої ефективність формування музично-педагогічної культури залежить від спеціально організованої навчально-педагогічної, художньо-пізнавальної, музично-виконавської діяльності студентів і зростатиме за таких умов:

- формування мотиваційної сфери студентів через орієнтацію на майбутню педагогічну діяльність при вивченні фахових дисциплін;
- розвитку емоційно-ціннісного ставлення студентів до явищ музичної культури;
- створення ситуацій творчої самореалізації та самовираження у навчальному процесі;
- оволодіння студентами уміннями художньо-педагогічного спілкування з дітьми;
- закріплення набутих професійних знань, умінь і навичок в процесі педагогічної практики шляхом самостійного конструювання змісту і способів музично-педагогічної діяльності.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність і структуру музично-педагогічної культури як професійної якості особистості вчителя музики;
- проаналізувати проблеми формування музично-педагогічної культури студентів факультетів підготовки вчителів початкових класів;
- визначити критерії та рівні сформованості музично-педагогічної культури у студентів педагогічних факультетів;
- обґрунтувати й експериментально перевірити методику формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів та музики.

У ході дослідження було застосовано **методи** теоретичного та

експериментально-емпіричного рівнів. До *першої групи* належали методи теоретичного аналізу і синтезу, абстрагування й ідеалізації, моделювання й конкретизації теоретичного знання, узагальнення педагогічного досвіду у царині вищої педагогічної освіти. Ці методи сприяли осмисленню суті музично-педагогічної культури, розкриттю її теоретичних основ, виділенню основних елементів, оновленню дидактичної моделі формування музично-педагогічної культури. *Другу групу* склали методи педагогічного спостереження, бесіди, анкетування, інтерв'ювання, експертної оцінки, педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий), узагальнення результатів педагогічної діяльності.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у:

- інтерпретації поняття "музично-педагогічна культура вчителя";
- розгляді художньо-педагогічного спілкування як основи формування музично-педагогічної культури;
- розробці методики формування музично-педагогічної культури студентів педагогічних факультетів на основі художньо-педагогічного спілкування;
- визначенні системи критеріїв і показників виявлення рівнів сформованості музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів;
- доведенні залежності формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів від спеціально організованої художньо-пізнавальної, музично-виконавської та навчально-педагогічної діяльності;
- виявленні педагогічних умов, що забезпечують розвиток музично-педагогічної культури майбутніх учителів.

Практична значущість дослідження визначається його спрямованістю на удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики у педагогічних закладах вищої освіти, апробацією розробленої методики їх навчання на педагогічних факультетах в умовах додаткової спеціалізації. Матеріали й результати дисертаційного дослідження можуть бути використані для написання методичних розробок в галузі професійної музично-педагогічної освіти, в організації навчального процесу на педагогічних факультетах, удосконаленні методики роботи з студентами

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Глухівському державному педагогічному університеті, Ніжинському державному педагогічному університеті імені Миколи Гоголя та Чернігівському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка. Загалом дослідженням було охоплено 438 студентів педагогічних та музичного факультетів.

Організація дослідження. Дослідження охоплює три етапи.

На першому етапі (1993-1994) здійснено аналіз наукової літератури, визначено проблему, предмет та завдання дослідження, проаналізовано навчальні плани та програми, вивчено стан сформованості музичної культури першокурсників, виявлено умови, що ефективно впливають на процес її формування, обґрунтовано зміни до дидактичної моделі професійної підготовки майбутніх учителів музики. *На другому етапі* (1994-1999) розроблено методику дослідно-експериментальної роботи, проведено констатуючий і формуючий експерименти, здійснено перевірку методики формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів.

На третьому етапі (1999-2001) аналізувалися й систематизувалися результати

дослідно-експериментальної роботи, відбувалась апробація основних положень дослідження, підведено підсумки, сформульовано висновки наукової роботи, а також здійснено оформлення тексту дисертації.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювались у процесі навчальної діяльності на базі Глухівського педагогічного університету, Ніжинського педагогічного університету, Чернігівського педагогічного університету. Матеріали дисертації доповідались на всеукраїнських (Ніжин 1999, Глухів 1999), вузівських науково-практичних конференціях (1995-2001 рр.), були обговорені на засіданнях кафедри музичної педагогіки Ніжинського державного педагогічного університету (1996-2001рр.), кафедри естетичного виховання Глухівського педагогічного університету (1996-2001рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 7 одноосібних статтях, з них 5 – у наукових фахових виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (281 найменування) та 13 додатків. У роботі подано 27 таблиць та 11 діаграм. Загальний обсяг дисертації складає 219 с., з них основний текст – 169 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання дослідження, охарактеризовано методи, організацію, етапи наукового пошуку, сформульовано наукову новизну, показано практичне значення, апробацію та впровадження основних положень науково-пошукової роботи.

У *першому розділі* - "Теорія і практика формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики" - здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми з позицій філософії, естетики, мистецтвознавства, подано інтерпретацію сутності поняття "музично-педагогічна культура"; проаналізовано усталений досвід формування музично-педагогічної культури студентів педагогічного факультету; здійснено аналіз стану сформованості музично-педагогічної культури першокурсників на початковому етапі навчання.

У світлі сучасних підходів метою музичного виховання в загальноосвітній школі є формування в учнів музичної культури як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури (Д.Кабалевський). Але, щоб виховувати музичну культуру школярів, учитель сам повинен володіти цією культурою, оскільки високе звання "учитель" набуває свого справжнього смислу лише тоді, коли воно невіддільне від поняття культури.

Виявивши сутність понять: *культура, духовна культура, естетична культура, художня культура, музична культура, педагогічна культура*, ми розглядаємо *музично-педагогічну культуру* вчителя як систему музично-педагогічних знань, умінь і навичок, яка виявляється в інтегруючій здатності здійснювати музичне навчання й виховання дітей на основі художньо-педагогічного спілкування. Вона відображає зміст, обсяг, якість та системність педагогічних і музичних знань та умінь, що дозволяють учителю повною мірою реалізувати свій творчий потенціал. Музично-педагогічна культура вчителя розглядається нами як складне системно-динамічне утворення, в структурі якого ми виділяємо п'ять підсистем:

мотиваційну, інформаційну, операційну, оцінну, комунікативну, які взаємозумовляють одна одну. Умовне виділення означених підсистем дозволяє простежити за формуванням музично-педагогічної культури майбутнього вчителя. Проблема підвищення ефективності та якості професійної підготовки студентів може бути вирішена тільки шляхом удосконалення навчального процесу, яке здійснюється по лінії впровадження нових форм і методів, оптимізації змісту навчання та його гуманізації. Ключем до вирішення цієї проблеми, на наш погляд, є підпорядкування всієї діяльності викладачів і студентів досягненню загальної мети - формуванню музично-педагогічної культури майбутніх учителів.

У ході констатуючого експерименту ми намагалися дослідити елементи розвитку музично-педагогічної культури у першокурсників на початковому етапі навчання. Тому програмою констатуючого експерименту передбачалось виявлення міри залучення студентів до музичного мистецтва, рівня їх оцінних суджень, особливостей реальної поведінки в різних видах музичної діяльності, а також мотивації вибору професії як одного з компонентів музично-педагогічної культури вчителя.

Використовувалася комплексна методика, що включала індивідуальний і груповий методи опитування, анкетування, бесіду, звукову анкету, “концерт на замовлення”, педагогічне спостереження. Взаємно коригуючи і доповнюючи один одного, ці методи дозволили отримати достовірні дані про рівень музичної культури студентів-першокурсників, їх схильність до педагогічної діяльності, мотивацію вибору професії вчителя музики.

Рівень сформованості музично-педагогічної культури студентів визначався за такими критеріями: мотивація вибору професії вчителя музики; ґрунтовність музично-педагогічних знань; емоційно-ціннісне ставлення до явищ музичного мистецтва, до музично-педагогічної діяльності; уміння сприймати, інтерпретувати й виконувати музику; уміння художньо-педагогічного спілкування з учнями у музично-освітній діяльності.

Аналіз результатів констатуючого дослідження дав змогу виділити рівні сформованості музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів.

До відносно високого рівня, згідно розроблених показників, нами не було віднесено жодного студента.

До середнього рівня віднесено 27,2% студентів. Цей рівень характеризується задовільним загальним і музичним розвитком студентів, фрагментарністю знань про музичне мистецтво, поверховістю художньо-образного мислення та оцінних суджень, задовільною виконавською підготовкою, елементарною мотивацією вибору професії вчителя музики, володінням досить емоційною й образною мовою.

Початковий рівень показали 72,8% студентів, що виявилось у поверховості знань про мистецтво, збідненості й невиразності мови, елементарній оцінці музичних творів, інертності в набутті знань, заниженому інтересі до музики, слабкому володінні інструментом, відсутності мотивації вибору професії вчителя музики, низькою зацікавленістю музично-педагогічною діяльністю.

Проведене констатуюче дослідження підтвердило, що студенти виявляють значний інтерес до музичного мистецтва, беруть участь у різних формах музичної діяльності, але в цілому їх загальнокультурний рівень недостатній. Залучення студентів до

цінностей музичної культури носить фрагментарний характер, їх смаки в основному орієнтовані на розважальну музику. Студенти самі усвідомлюють свою невідповідність до сприймання мистецтва. Як і передбачалось, на початковому етапі навчання першокурсники виявляли лише елементи музично-педагогічної культури, пов'язані насамперед з більш-менш усвідомленою або навіть елементарною мотивацією щодо вибору професії вчителя музики. Ця мотивація здебільшого визначається інтересом до музичного мистецтва, значно менше – інтересом до педагогічної діяльності, до спілкування з дітьми. Все це вказує на необхідність розробки ефективних заходів щодо вдосконалення роботи по формуванню музично-педагогічної культури майбутніх учителів в умовах навчально-виховного процесу педагогічного вузу.

У другому розділі - "Експериментальне дослідження процесу формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів" - висвітлено методiku та зміст формуючого експерименту, обґрунтовано критерії сформованості музично-педагогічної культури, здійснено аналіз результатів експериментальної роботи.

В основу формуючої дослідно-експериментальної роботи було покладено методiku, розроблену на основі дидактичної моделі процесу формування музично-педагогічної культури вчителя, яка включає обґрунтування мети, структури і змісту професійної підготовки, систему навчальних завдань, форми й методи організації музично-навчальної діяльності та здійснення контролю за рівнем сформованості музично-педагогічної культури за розробленими критеріями. Суть внесених змін до усталеної дидактичної моделі професійної підготовки студентів полягає у спрямованості цього процесу на формування музично-педагогічної культури; у визначенні його сутнісної основи – художньо-педагогічного спілкування; в постановці завдань, пов'язаних з вихованням музично-педагогічної культури студентів; формуванням усвідомленого та діяльно-практичного ставлення до музично-педагогічної діяльності, ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва та професії вчителя музики; у цілісному формуванні музично-педагогічної культури, на відміну від вивчення окремо психолого-педагогічних та музичних дисциплін; в опорі на методи художньо-педагогічного спілкування, активізації музично-педагогічної діяльності, моделювання педагогічних ситуацій.

В обґрунтуванні нашої дидактичної моделі, ми виходили з таких концептуальних положень:

- метою професійної підготовки майбутнього вчителя музики є формування його музично-педагогічної культури як інтегруючої здатності до музично-освітньої діяльності в школі;

- основою формування музично-педагогічної культури є художньо-педагогічне спілкування, яке має підпорядковуватись законам художньої логіки, мати естетичну природу й спрямовуватися на створення ситуацій колективного переживання й осмислення музичних творів. Відтак формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя - це насамперед формування культури художньо-педагогічного спілкування, яка дозволяє йому самореалізуватись у педагогічній діяльності. Предметною основою спілкування на уроці виступає музика;

- процес формування музично-педагогічної культури має бути цілісним, тобто між

предметами, які забезпечують професійну підготовку, повинна існувати внутрішня єдність, а музично-теоретичні та виконавські дисципліни повинні мати педагогічну спрямованість.

З означеної мети випливають завдання формування музично-педагогічної культури, які розкривають різні аспекти включення студентів до процесу оволодіння музичною культурою. Їх системність визначається охопленням емоційної, раціональної та діяльно-практичної сфер особистості. Ми виділяємо такі основні завдання:

- 1) формування емоційно-ціннісного ставлення до музики та педагогічної професії;
- 2) формування осмисленого ставлення до оволодіння музичними та педагогічними знаннями і вміннями при засвоєнні художніх цінностей в необхідному й достатньому для вчителя обсязі; педагогічній інтерпретації музичних вражень і знань у контексті конкретного уроку музики;
- 3) формування вмінь здійснювати музично-педагогічну діяльність у всіх можливих формах навчально-практичної роботи.

Компонентами змісту професійної підготовки майбутнього вчителя музики є: а) система знань про музичне мистецтво та види музичної діяльності; б) музично-педагогічні знання; уміння й навички, що виявляються в творчій навчальній діяльності й тісно пов'язані між собою; в) досвід естетичного емоційно-ціннісного ставлення особистості до явищ музичного мистецтва та світу в цілому.

Нами було окреслено коло проблем, вирішення яких мало сприяти оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів музики. Серед найважливіших виділено: проблема цілісності процесу формування музично-педагогічної культури вчителя; проблема формування культури спілкування як основи підготовки до професійної діяльності; проблема повноцінної музичної освіти студентів, що включає засвоєння музикознавчих знань та умінь, розвиток художньо-творчих здібностей, формування оцінного ставлення до явищ музичного мистецтва, виховання художніх смаків, виконавської майстерності в достатньому для загального розвитку особистості вчителя й викладання музики обсязі, що забезпечував би повноцінну музично-освітню роботу в школі.

Основними методами формуючого експерименту були: метод активізації естетичної діяльності (В.Г.Бутенко); метод художньо-педагогічного спілкування (О.Я.Ростовський); метод моделювання педагогічних ситуацій; метод цілеспрямованого педагогічного впливу; методи спостереження, бесіди, коментування, аналізу виступів студентів на академконцертах та проведених ними уроків музики. У ході експериментальної роботи здійснювався аналіз музично-естетичних знань, умінь і навичок студентів за допомогою спостереження за їх діяльністю в процесі навчання; анкетування, а також обробка одержаних результатів дослідження.

В основу формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики було покладено художньо-педагогічне спілкування, яке розглядається як основа, суть та інтегруючий метод музичного виховання дітей. Основа – тому, що спілкування пронизує всю діяльність вчителя й учнів на уроці, суть – тому, що спілкування виступає засобом передачі форм культури й суспільного досвіду, метод – оскільки концентрує виховні та емоційно-естетичні способи впливу. Концентрація уваги на вміннях художньо-педагогічного спілкування на основі виконавської, музично-освітньої та педагогічної діяльності

ВИСНОВКИ

1. Музично-педагогічна культура вчителя - складова частина його духовної культури. Це система музичних і педагогічних знань, умінь і навичок, яка виявляється в інтегруючій здатності здійснювати музичне навчання й виховання учнів на основі діяльності художньо-педагогічного спілкування. Показником рівня розвитку музично-педагогічної культури є якість музично-педагогічної діяльності й багатство художньо-естетичної свідомості вчителя.
2. Формування музично-педагогічної культури – це тривалий і складний процес, який вимагає розв'язання багатьох педагогічних проблем, серед яких чільне місце посідають проблема гуманізації професійної підготовки майбутнього вчителя; проблема педагогічної спрямованості музично-теоретичної та виконавської підготовки; проблема формування умінь художньо-педагогічного спілкування; проблема розвитку художньо-творчих здібностей, проблема впровадження нових технологій педагогічної освіти. Ключем до вирішення цих проблем є підпорядкування діяльності викладачів і студентів досягненню загальної мети – формуванню музично-педагогічної культури майбутніх учителів.
3. У структурі музично-педагогічної культури вчителя виділяються мотиваційна, інформаційна, операційна, оцінна, комунікативна підсистеми, які взаємозумовлюють одна одну. Умовне виділення означених підсистем дозволяє простежити за динамікою формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя. Доведено, що необхідно здійснювати відносно рівномірний розвиток усіх компонентів, оскільки нерозвиненість будь-якого з них може привести до зниження загального рівня сформованості музично-педагогічної культури майбутнього вчителя.
4. Встановлено, що музично-педагогічна культура формується в спеціально організованій діяльності, яка вимагає вияву цієї культури. Системотворним чинником формування музично-педагогічної культури виступає спілкування, що за своєю суттю є художньо-педагогічним. Художнім – оскільки предметом цього спілкування виступає музичний твір; педагогічним – оскільки при цьому ставляться й вирішуються навчально-виховні завдання.
5. Основний шлях її формування полягає у збагаченні студентів музично-педагогічним досвідом, знаннями, уміннями й навичками, значущими для професійної діяльності вчителя музики; у міжособистісному спілкуванні викладача й студентів у процесі сприймання, інтерпретації та виконання музики. Організована у такий спосіб навчальна діяльність на кожному етапі забезпечує цілеспрямоване формування фахових та педагогічних умінь та поступове підвищення рівня розвитку музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики.
6. Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів здійснюється при їх активному включенні до музично-творчої і педагогічної діяльності, що сприяє глибшому пізнанню музично-педагогічних явищ. Практична робота студентів та їх самовираження у процесі професійної підготовки має включати самостійне конструювання змісту, форм і методів художньо-педагогічної діяльності і забезпечувати творчу самореалізацію майбутнього вчителя.
7. Доведено, що художньо-педагогічне спілкування є основою формування

музично-педагогічної культури. Оволодінню засобами й уміннями художньо-педагогічного спілкування сприяє включення студентів до спілкування на індивідуальних заняттях та в малих групах, розробка бесід і розповідей про музичні твори, які вивчалися в класах індивідуального навчання та демонстрація цих розробок під час контрольного прослухування, заліків та екзаменів, педагогічної практики.

8. Доведено, що ефективність формування музично-педагогічної культури забезпечується створенням таких педагогічних умов: формування мотиваційної сфери студентів через орієнтацію на майбутню педагогічну діяльність при вивченні фахових дисциплін; організація доцільної навчально-виконавської діяльності; розвиток емоційно-ціннісного ставлення студентів до явищ музичної культури; створення ситуацій творчої самореалізації та самовираження у навчальному процесі; оволодіння студентами засобами й уміннями художньо-педагогічного спілкування з дітьми; формування й розвиток навичок педагогічної інтерпретації навчального матеріалу; закріплення набутих професійних знань, умінь і навичок у ході навчально-педагогічної практики шляхом самостійного конструювання змісту і способів музично-педагогічної діяльності, художньо-педагогічного спілкування з учнями на уроці.

9. Проведена дослідно-експериментальна робота показала ефективність обраної методики, в основу якої було покладено оновлену дидактичну модель формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів. Сутність означеної моделі визначається такими основними положеннями: метою професійної підготовки є формування музично-педагогічної культури як інтегруючої здатності до музично-освітньої діяльності в школі; основою - активне, зацікавлене художньо-педагогічне спілкування, що має пронизувати увесь навчальний процес і моделювати майбутню діяльність студентів у школі; інтегруючим змістом навчання - формування музичного сприймання як предметної основи спілкування на уроках музики.

10. Результативність запропонованої методики виявилась у позитивній динаміці накопичення студентами музично-теоретичних знань, умінь виконавської й музично-педагогічної діяльності, розвитку мотиваційної сфери, тобто тих якостей, які визначають рівень сформованості музично-педагогічної культури майбутнього вчителя.

Наша робота не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Подальшого дослідження та наукового обґрунтування потребують: вивчення функцій різних видів музично-педагогічної діяльності у процесі формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики, формування музично-педагогічних здібностей учителя музики, вплив педагогічної практики на формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях дисертанта:

1. Мішеченко В.В. До сутності поняття "музично-педагогічна культура вчителя - /Наукові записки: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: НДПІ, 1997. - С. 74 - 78.

2. Мішеченко В.В. Критерії і стан сформованості музичної культури першокурсників на початковому етапі навчання /Наукові записки:

Психолого-педагогічні науки. - Ніжин: НДПУ, 1998. - С. 123 - 127.

3. Мішеченко В.В. Дидактична модель процесу формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя музики /Наукові записки: Психолого-педагогічні науки. Ч.1. - Ніжин: НДПУ, 1999. - С. 43 - 47.

4. Мішеченко В.В. Художньо-педагогічне спілкування як основа музично-педагогічної культури вчителя. /Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць /За заг. редакцією акад. І.Ф.Прокопенка, чл.-кор. В.І.Лозової. -Харків: ХДПУ, 1999. - Вип.9. - С. 51 - 55.

5. Мішеченко В.В. До питання підготовки майбутніх учителів на педагогічних факультетах / Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного ун-ту. В.11. - Рівне, РДГУ, 2000. - С.57 - 60.

6. Мішеченко В.В. Підготовка студентів педагогічного факультету до проведення уроків музики в загально освітній школі. Матеріали науково-практичної конференції "Проблеми і перспективи початкової освіти". - Глухів, ГДП, 1999. - С. 51 - 53.

7. Мішеченко В.В. Формування у майбутніх учителів музики готовності до педагогічного спілкування з учнями /Проблеми формування сучасного вчителя у вищій педагогічній школі. Шляхи підвищення пізнавальної активності студентів педагогічних навчальних закладів. Науково-методичний збірник / Упоряд. і заг. ред. Астаф'євої М.М. – Ніжин, НДПУ, 1999. – С. 132-137.

Мішеченко В.В. Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики. - Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія та методика навчання музики і музичного виховання.-Національний державний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2002.

У дисертації досліджується проблема формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики в умовах додаткової спеціалізації на педагогічних факультетах. Інтерпретовано поняття "музично-педагогічна культура вчителя", розкрито теоретичні аспекти формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів музики початкових класів, доведено залежність ефективності формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів від доцільної організації художньо-пізнавальної, музично-виконавської та навчально-педагогічної діяльності, проаналізовано педагогічні проблеми формування музично-педагогічної культури студентів, визначено критерії та рівні сформованості музично-педагогічної культури майбутніх учителів, розроблено методик формування музично-педагогічної культури студентів педагогічних факультетів на основі художньо-педагогічного спілкування, виявлено умови, які сприяють її формуванню у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: музична культура особистості, музично-педагогічна культура вчителя, структура музично-педагогічної культури, художньо-педагогічне спілкування, професійна підготовка вчителя музики.

Мишеченко В.В. Формирование музыкально-педагогической культуры

будущих учителей начальных классов и музыки. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения музыке и музыкального воспитания. - Национальный государственный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2002.

В диссертации исследуется проблема формирования музыкально-педагогической культуры будущих учителей музыки в условиях дополнительной специализации на педагогических факультетах. В работе уточнена сущность понятия "музыкально-педагогическая культура", осуществлен анализ педагогических проблем формирования музыкально-педагогической культуры студентов, определены критерии и уровни сформированности музыкально-педагогической культуры будущих учителей, выявлены условия, способствующие формированию музыкально-педагогической культуры в процессе профессиональной подготовки. Музыкально-педагогическая культура учителя рассматривается как составная часть его духовной культуры, интегрирующая способность осуществлять музыкальное образование детей на основе деятельности художественно-педагогического общения. В структуре музыкально-педагогической культуры выделяются пять подсистем: мотивационная, информационная, операциональная, оценочная и коммуникативная. Условное их выделение позволяет проследить за формированием музыкально-педагогической культуры будущего учителя.

Формирование музыкально-педагогической культуры – это длительный и сложный процесс, который требует разрешения многих педагогических проблем, среди которых важное место занимают проблема гуманизации профессиональной подготовки будущего учителя; проблема педагогической направленности музыкально-теоретической и исполнительской подготовки; проблема формирования культуры художественно-педагогического общения; проблема развития художественно-творческих способностей; проблема внедрения новых технологий педагогического образования.

Установлено, что системообразующим фактором формирования музыкально-педагогической культуры является художественно-педагогическое общение, которое состоит в целесообразной организации общения педагога и студента, будущего учителя и учеников на основании подготовки их к восприятию и исполнению музыки. Овладению студентами способами и умениями художественно-педагогического общения способствуют привлечение их к общению на индивидуальных занятиях и в малых группах, разработки бесед и рассказов о музыкальных произведениях, которые изучались в классах индивидуального обучения и представление этих разработок во время контрольного прослушивания, зачетов, экзаменов, педагогической практики.

Проведенная экспериментальная работа показала эффективность усовершенствования дидактической модели формирования музыкально-педагогической культуры будущих учителей, сущность которой определяется такими концептуальными подходами: цель профессиональной подготовки – формирование музыкально-педагогической культуры как интегрирующей способности к музыкально-образовательной и воспитательной деятельности в школе; основа профессиональной подготовки – активное, заинтересованное художественно-педагогическое общение, которое должно

пронизывать учебный процесс и моделировать будущую деятельность студентов в школе; интегрирующее качество обучения – формирование музыкального восприятия как предметной основы общения на уроках музыки.

Доказано, что целесообразная организация художественно-познавательной, музыкально-исполнительской, учебно-педагогической деятельности студентов достигается при таких условиях: формирование мотивационной сферы студентов, ориентирование на будущую педагогическую деятельность при изучении специальных дисциплин; развитие эмоционально-оценочного отношения студентов к явлениям музыкальной культуры, создание ситуаций творческой самостоятельности и самовыражения в учебном процессе; овладение студентами способами и умениями художественно-педагогического общения с детьми; закрепление полученных профессиональных знаний, умений и навыков в процессе учебно-педагогической практики путем самостоятельного конструирования содержания и способов музыкально-педагогической деятельности, художественно-педагогического общения с учениками на уроке.

Результативность предложенной методики проявилась в положительной динамике накопления студентами музыкально-теоретических знаний, умений исполнительской и музыкально-педагогической деятельности, развития музыкальных и педагогических способностей, мотивационной сферы, то есть тех качеств, которые определяют уровень сформированности музыкально-педагогической культуры будущих учителей.

Ключевые слова: музыкальная культура личности, музыкально-педагогическая культура учителя, структура музыкально-педагогической культуры, художественно-педагогическое общение, профессиональная подготовка учителя музыки.

Mishedchenko V.V. The forming of musical-pedagogical culture of the future teachers elementary forms and music.

Thesis on the competition of the candidate's degree by speciality 13.00.02 – Theory and method of the musical training and musical education. Ukrainian State Pedagogical University after M.P. Dragomanova, Kyiv, 2002.

In the thesis the problem of forming of musical-pedagogical culture of the future teachers of music in the conditions of supplementary specialization in the pedagogical faculties is researched. The author defined more precisely the essence of notion of musical-pedagogical culture, analysed the pedagogical problems of forming of musical-pedagogical culture of the students, determined the criteria and levels of formed musical-pedagogical culture of the future teachers, revealed the conditions, which assist to its forming in process of the professional preparation. In the thesis the author improved and experimentally checked the didactic model of forming of musical-pedagogical culture, directed the information about its effect.

Key-words: musical-pedagogical culture of a person, musical-pedagogical culture of teacher, structure and stages of the development, artistic-pedagogical intercourse, didactic model, professional preparation of the teacher.